

VIATA MONDENĂ A SOCIETĂȚII BUCUREȘTENE ÎN TIMPUL ȘI DUPĂ REVOLUȚIA DE LA 1848

Adrian-Silvan Ionescu

În timpul revoluției din vara și toamna anului 1848 - care se înscria pe linia tuturor mișcărilor de eliberare socială și națională din restul Europei - înalta societate bucureșteană își aducea aportul, în felul ei, la evenimente organizând recepții, banchete și baluri, fie în cinstea revoluționarilor români, fie în cinstea trimisului extraordinar al Sublimei Porți și a comandanților trupelor de ocupație. O adevărată emulație se crease între familiile boierești de rangul întâi în a oferi în casele lor petreceri cât mai strălucitoare pentru a epata pe eventualii competitori.

Câteva scrisori inedite păstrate în arhiva Generalului Gheorghe Magheru de la Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale sunt revelatoare în acest sens. Destinatară era Catinca Goleșcu, retrasă la moșia familiei unde, prietene și rude rămase în București, o țineau la curent cu tot ce se întâmpla în Capitală. Corespondența este purtată, aproape exclusiv, în franceză. Scrisorile datează din a doua jumătate a lunii septembrie și de la începutul lunii octombrie, iar expeditoarele sunt Alexandrina Magheru și Felicia Racoviță. Toate epistolele sunt scrise într-un stil scilpitor, plin de ironie, caracteristic pentru niște tinere femei ce primiseră o educație aleasă și se nutriră din literatura europeană de ultimă oră ce se găsea în orice bibliotecă de boier intelectual.

Pe 18 septembrie 1848, Alexandrina, fiica generalului Gheorghe Magheru, scria: "Dragă Catinka, aici se dau baluri splendide unde merge toată societatea, cu excepția D-rei Th. căreia i s-a întâmplat o nenorocire ireparabilă: imaginează-ți că, la revoluție, i-a ieșit pe nas un coș de care nu poate să se vindece; a consultat toți medicii pentru acest blestemat coș ce i-a ieșit pe nas, dar este în van. Iată un motiv în plus pentru care D-ra Th. abandonează revoluția pentru că este constrânsă să nu părăsească camera și probabil că nu o va părăsi tot timpul acestui carnaval. (...) "¹. Umorele acestor rânduri este debordant și elocvent pentru felul cum anumite delicate domnișoare de familie bună puneau aspectul fizic mai presus de orice. Dar, în același timp, ironia la adresa "d-rei Th." este mușcătoare: evident că revoluția română putea evolua și fără prezența ei, atât de afectată de desfigurarea adusă de un banal coș.

Peste zece zile, o nouă epistolă aduce vești despre sosirea trupelor rusești și despre pregătirea unor noi petreceri: "(...) Două mii de ruși sunt la barieră și generalul lor [Alexandr Lüders] este deja în oraș. Se zice că li se va

da un bal câmpenesesc în grădina publică, pentru a nu rămâne mai prejos de primirea făcută lui Suleiman Pașa. (...)”². Într-adevăr, împuternicitul extraordinar al Porții avusese parte de o primire princiară de care nu mai beneficiase nici un alt demnitar otoman sosit în țară: fuseseră ridicate arcuiri de triumf, membrii guvernului provizoriu îl întâmpinaseră cu toate onorurile, se organizaseră baluri și recepții în cinstea sa³, pictorul Constantin Daniel Rosenthal îl făcuse portretul⁴. Suleiman Pașa fusese Impresionat de cinstea ce i se dase și, drept rezultat, s-a purtat cu românii mai blând și mai înțelegător decât se așteptase guvernul său, făcând mari concesii noului regim și instituind o locotenență domnească favorabilă schimbărilor radicale care erau idealurile revoluției. În consecință, a fost înlocuit cu inflexibilul Fuad Efendi care, ajuns la București, a încercat să-și arate bunele intenții oferind el însuși petreceri pentru înalta societate. Într-o scrisoare nedată din aceeași toamnă, dar sigur anterioară zilei de Sf. Dumitru (26 octombrie) când avea să părăsească orașul spre a petrece iarna la țară, Alexandrina Magheru notează: ”Fuad [Efendi] este mai tare ca niciodată, ieri seară a dat un bal unde au fost toate doamnele și au dansat ca prea fericitele. Pe de altă parte, dl. Duhamel și-a adus soția; imediat după sosirea ei toate doamnele noastre s-au dus să-i facă vizită; poți înțelege o asemenea josnicie din partea boierimii noastre? (...)”⁵. Nota de mânie era ușor de înțeles pentru patriotismul semnatarei. Dacă pentru turcii sentimentele nu erau atât de agresive, sesizând chiar o nuanță de simpatie față de comportamentul lor nevindicativ, spre ruși și acoliții lor se îndrepta tot oprobiul din cauza atitudinii lor inflexibile și a intențiilor lor de a reprima orice mișcare de emancipare, în acest sens făcând dovadă proclamația generalului Lüders.

Felicia Racoviță, cealaltă corespondentă a Catinței Goleșcu - care îi era, de altfel, vară - îi scria într-o epistolă nedată, dar probabil din a doua decadă a lunii septembrie: ”(...) Nu știu dacă ți-am spus în ultima scrisoare că domna Știrbey a dat un bal care a scandalizat pe toată lumea, chiar și pe aristocrați. Nu au fost mai mult de 20 de doamne, inclusiv bătrânele”⁶. Pe 7 octombrie urmează altă misivă, plină de savoare în melanjul de franceză și română - scrisă în cirilice - și în ironia descrierii petrecerii organizată în casa Știrbey: ”[Fuad Efendi] este iar aici și cred că a și dansat ieri seară căci domna Știrbey a crezut că momentul este potrivit să dea un bal armatelor aliate iar noi am avut, în consecință, onoarea de a fi invitate dar n-am avut-o pe aceea de a ne duce. N-a fost decât cvartirul nostru [rușii, n.n.] care s-a dus. (Și’mi venea să’i cânt d’acasă, vino ursule la joc și mi’ți joacă moschicește, ad’ picioru căzăcește și pământu bate în loc)”⁷. Ea a făcut bine să dea balul la parter căci sala ar fi putut să se prăbușească sub ei, căci nu sunt ușori ca silfidele; cei mai frumoși sunt <<Doica>> în miniatură (...)”⁸. Satira este șfichiuitoare la adresa voluminoșilor ofițeri ruși care ar fi putut dărâma sub pasul lor sala de bal; proporțiile acestora sunt comparate cu ale unei corpolente doici, iar mișcările lor la dans cu acelea ale ursului din versul popular inserat, atât de semnificativ, în epistolă.

Patriotismul celor din înalta societate care aderaseră la idealurile revoluționare - fie ele și femei delicate, ce nu participaseră direct la mișcările de stradă - se manifesta și prin boicotarea balurilor date de familiile loiale vechiului regim, care întâmpinau cu multă căldură pe comandanții trupelor aliate ruso-turce, venite să stabilească ordinea. Neparticipând la viața mondenă, păstrând reclusiunea casei, plictiseala era destul de mare. Doar corespondența și lectura puținelor periodice locale sau străine mai animau existența domestică a acestora. Cenzura nu era prea vigilență, așa că anumite articole cu iz patriotic ori protestatar treceau neobservate. Aceeași constantă epistolieră care era Alexandrina Magheru o informa pe Catinca Golescu despre ziarele pe care le citeau și conținutul lor: "Prea dragă Catinca (...) noi ne găsim încă la București unde singura noastră recreere este lectura jurnalului lui Carcaleki ["Vestitorul Românesc", n.n.] pe care îl mâncăm din ochi și ni-l smulgem din mâini. În fond este un jurnal foarte plăcut, de la început până la sfârșit vezi scrieri excelente în mari litere gotice, exceptând câteva mici greșeli foarte scuzabile; spre exemplu, în loc de Poarte Suzerană este Poarta Suverană, dar aceasta pentru a da mai multă forță circularelor lui Fuad [Efendi]. Se pare că nu opresc jurnalele pentru că noi am primit pe cel din Transilvania și <<Le National>>. În cel din urmă este un articol foarte bine scris despre Valahia; este în legătură cu misiunea lui Fuad în Principate. El [autorul, n.n.] reproșează Europei de a nu fi riscat să intervină și o amenință cu o nenorocire analogă dacă persistă să închidă ochii în fața drepturilor valahilor"⁹. În continuarea aceleiași epistole, prietena retrasă la moșie este pusă la curent cu încurcăturile pictorului Constantin Daniel Rosenthal, bun prieten al familiei, legat atât prin identitatea sentimentelor și activității revoluționare cât și prin portretele făcute unora din membrii: "Tu nu ști ce a pățit bietul Rosenthal! pașaportul său nu a fost bine vizat și a rămas la Rusciuc pentru a aștepta un nou pașaport pe când ceilalți [revoluționari trimiși în exil, n.n.] au plecat spre Orșova unde el va pleca să îi întâlnească. (...)"¹⁰.

În lipsa rudelor dragi, obligate să se exlize, cei rămași acasă încercau să-și ogoiască dorul prin portretele lor. Aceeași corespondență relevă circulația unor dagherotipuri și a unor imagini pictate fie de artiști cunoscuți - precum Rosenthal - fie chiar de semnatarele epistolelor. Duminică 26 septembrie 1848, Felicia Racoviță solicită Catincai Golescu un portret colectiv care să cuprindă chipurile destinatarei, al bunicii Zinca Golescu și al fiilor acesteia, unchiul expeditoarei. Această concentrare de portrete într-o singură imagine era dorită și pentru a fi economisiți banii, pentru că dagherotipul era încă un lux în Principatele Române, ridicându-se la prețuri apreciabile (echivalentul unui lanț sau al unui breloc de jiletcă, după cum se va vedea mai jos): "(...) Dragă Catinka, vreau să îți cer o favoare; trebuie să te abți de la toate plăcerile, de la toate inutilitățile care te-ar costa bani, și aceasta de dragul meu, pentru a putea face într-un singur tablou portretul tău, acela al bunicii și al unchilor mei în Dagherotip, și să mi-l trimiți cât

mal curând posibil; este cea mai mare bucurie pe care mi-ai putea-o face și o pretind de la tine; știu că îți lipsesc banii dar spune-i unchiului meu Nicolae [Golescu] că ingenunchiez în fața lui pentru a-i cere această favoare[;] spune-i să sacrifice una dintre bijuteriile sale de la vestă, el are atâtea, și aceasta mă va face aproape fericită. Aș dori să am portretele tuturor prietenilor noștri dar ar necesita prea mult"¹¹. Din aceasta reiese importanța pe care o căpătase nou-apăruta artă a camerei obscure și modul în care boierimea română o adoptase, cu toată scumpetea sa, ca mijloc de portretizare, înlocuind astfel miniatura în acuarelă pe fildeș sau hârtie a decadelor anterioare.

Peste aproape o lună, voind să-i facă o plăcere prietenei sale, corespondenta încearcă să copieze portretele unchilor, după dagherotipurile și tablourile aflate în conacul unde se retrăsese pentru a ierna: "(...) Am încercat să fac un crochiu cu Nenea Ștefan [Golescu] după un dagherotip care el însuși nu este prea asemănător, și chiar dacă nu este prea bun, ți-l trimit căci știu că-ți va face plăcere. Am luat cu noi frumosul portret al lui Nenea Nicolae [Golescu] făcut de Rosenthal și cel al lui Nenea Ștefan care era la Belvedere, astfel că, deși absenți, dragii noștri unchi sunt mereu sub ochii noștri. Voi încerca să fac o copie și, dacă reușesc, ți-o voi trimite. (...) "¹².

Aici se încheie corespondența dintre cele trei tinere femei. Dar, în același fond arhivistic, se păstrează încă o mărturie valoroasă privitoare la însemnătatea pe care o aveau portretele multiplicat în tiraj popular pentru cei aflați departe de țară. Peste mai bine de trei ani, Ghiță Magheru, fiul bravului general Gheorghe Magheru, scria surorii sale Alexandrina, din Paris, unde se afla la studii. Epistola este datată 28 noiembrie 1851 și este scrisă în românește, cu caractere latine, însă fără a respecta regulile de punctuație. Corespondentul relatează despre succesul de care se bucura portretul litografiat al tatălui său - operă a lui Petre Mateescu¹³ - solicitând noi exemplare pentru a satisface toate cererile tinerilor revoluționari români exilați în capitala Franței care îl priveau pe generalul Magheru ca pe un simbol al rezistenței românești: "Surore [,] am primitu portretele bunului meu părinte, dar mai bine ași fi dorit ca să nu mi le mai trimiți căci mi-am făcutu enemici cu dînsele; cauza este că toți'm ceru și eu n'am ce se le mai dau fiind numai șase; pe care mai 'naintele de a le avea, amici[i] mei [l]e'au și împărțitu nelesîndu-m[i] numai doă, din care unul 'l voi da Iscovescului și altul unui frantzedu, rugîndu-mă tare mult; de aceea te rogu[,] surore [,] dacă nu costă mult și de poți mai trimite-mi ca să mă împacu cu toți. (...) Salută pe toți compatrioți[i], și mai esansial pe artistul [Petre] Mateesco care dorescu tare a-l cunoaște pentru consolare[a] amorului amical ce am avut cu al D-sale frate. (...) "¹⁴. După cum se vede, între beneficiarii cunoscutei stampe ce-l prezenta pe generalul Magheru în tabăra de la Troian, împostat figură întregă, cu sabie și pistoale la brâu și lentă tricoloră pe piept, era și pictorul Barbu Iscovescu, aflat și el printre revoluționarii de frunte refugiați.

Departee de a fi o perioadă mohorâtă, stăpânită de teroare și restriște,

ultimele săptămâni ale revoluției muntene au fost destul de vesele în București, chiar dacă nu toată lumea socotea oportună această atmosferă spumoasă, cu acorduri îmbietoare la dans și clinchet de pahare. Protipendada își arăta astfel bunăvoința și ospitalitatea față de trupele de ocupație venite să restaureze ordinea tradițională și să repună în drepturi arhondologia și Regulamentul Organic. Familiile boierilor progresiști ce se angajaseră în vârtejul evenimentelor și ocupaseră poziții proeminente în guvernul provizoriu și în aparatul de stat nu agreau aceste petreceri și le priveau cu ochi critic, refuzând să ia parte¹⁵ alături de organizatorii cu vederi retrograde și de invitații lor ce reprezentau forța opresivă, potrivnică idealurilor și realizărilor lor. Pentru cei care boicotau viața mondenă, corespondența și lectura presei rămăseseră singurele mijloace de distracție și de comunicare cu exteriorul, iar imaginea fotografică, portretul pictat sau litografiat erau sibiștute pentru chipurile celor absenți, obligați să se exileze din fața prigoanei post-revoluționare, și de aceea devenite, cu atât mai mult, piese prețioase și demne de teaurizat.

NOTE

1. Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale, Fond General Gheorghe Magheru, pachet XXXVI bis, scrisoarea 15, fila 2.
2. Idem, scrisoarea 16, fila 2.
3. Abdolonyme Ubicini - Valahia în 1848. Amintiri și întâmplări de călătorie, "Convorbiri Literare" nr. 8/1 noiembrie 1884.
4. Cornelia Bodea - 1848 la români. O istorie în date și mărturii, București, 1982, vol. II, p. 775; Dan Grigorescu - Trei pictori de la 1848, 1967, p. 189; Adrian-Silvan Ionescu - Portretele lui Omer Pașa, "Revista istorică" tom. IV, nr. 3-4 / martie-aprilie 1993.
5. Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale, Fond General Gheorghe Magheru, pachet XXXVI bis, scrisoarea 17, fila 1.
6. Idem, scrisoarea 24, fila 1.
7. Fragment scris în caractere cirilice reproducând, probabil, versurile unui cântec popular.
8. Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale, Fond General Gheorghe Magheru, pachet XXXVI bis, scrisoarea 29.
9. Idem, scrisoarea 16.
10. Ibidem.
11. Idem, scrisoarea 27, fila 1.
12. Idem, scrisoarea 19, fila 1.
13. Gh. Oprescu - Grafica românească în secolul al XIX-lea, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București 1942, vol. I, p. 92 și pl. XXXVII; Acad. prof. George Oprescu (coordonator), Ion Frunzetti, Mircea Popescu (redactori) - Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.,

- Secolul XIX, București, 1958, p. 82; Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu, Marin Mihalache - Pictura românească în imagini, București, 1970, p. 134; Ion Frunzetti - Pictori revoluționari de la 1848, București, 1988, p. 76; Paul Cernovodeanu, Marian Ștefan - Pe urmele Magherilor. Cronica unei familii, București, 1983, p. 217.
14. Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale, Fond General Gheorghe Magheru, pachet LXI bis, scrisoarea 20, fila 1.
 15. Unii nu participau și din cauza dilemei pe care le-o puneau vestimentația. Astfel, Ion Heliade Rădulescu nu s-a dus la balul oferit de Omer Pașa pentru că nu s-a putut hotărî a îmbrăca hainele rangului său de paharnic sau uniforma armatei otomane, așa cum relatează Al. Christofi lui Christian Tell într-o scrisoare datată 15 noiembrie 1854 și expediată din Stambul: "(...) D. Eliad spunea că Omer [Pașa] dând un bal în Bucur[ești] el a fost silit să nu mîergă, fiind que nu scia que costum se pue. Cu costumul de pacharnicu, zice, ciocoi era să ziquă: vezi a venit la quelle dintâiu; de mergeam cu uniforma turcă, era se ziquă lumea quă sunt turcu; ast fel am chotărât mai bine ca se nu mergu. (...)" - vezi Biblioteca Academiei Române, Cabientul de Manuscrise, Scrisori Al. Christofi S13 (52) / C.

THE HIGH SOCIETY OF BUCHAREST AND ITS FASHIONABLE LIFE DURING AND AFTER THE 1848 REVOLUTION

Summary

This paper deals with the social life during and after the 1848 Wallachian Revolution.

That period was not at all as grimly as history used to describe it. On the contrary, the high society organized smart balls and receptions for both the revolutionists and for those who came to subdue them and put an end to the revolution. Both the high ranking Turkish or Russian officers were greeted and feasted with generosity. All these details are revealed by the correspondence kept by three young noblewomen whose simpathies were with the revolution: Alexandrina Magheru, Felicia Racoviță and Catinca Golescu. Their letters, full of irony and minute details, are stored at the National Archives, the Dolj County Branch in Craiova.

Catinca Golescu

Elisabeta Știrbei

Felicia Racoviță

Alexandrina Magheru

Suleiman Paşa

Omer Paşa

Pictorul C. Rosenthal

Ghiţă Magheru